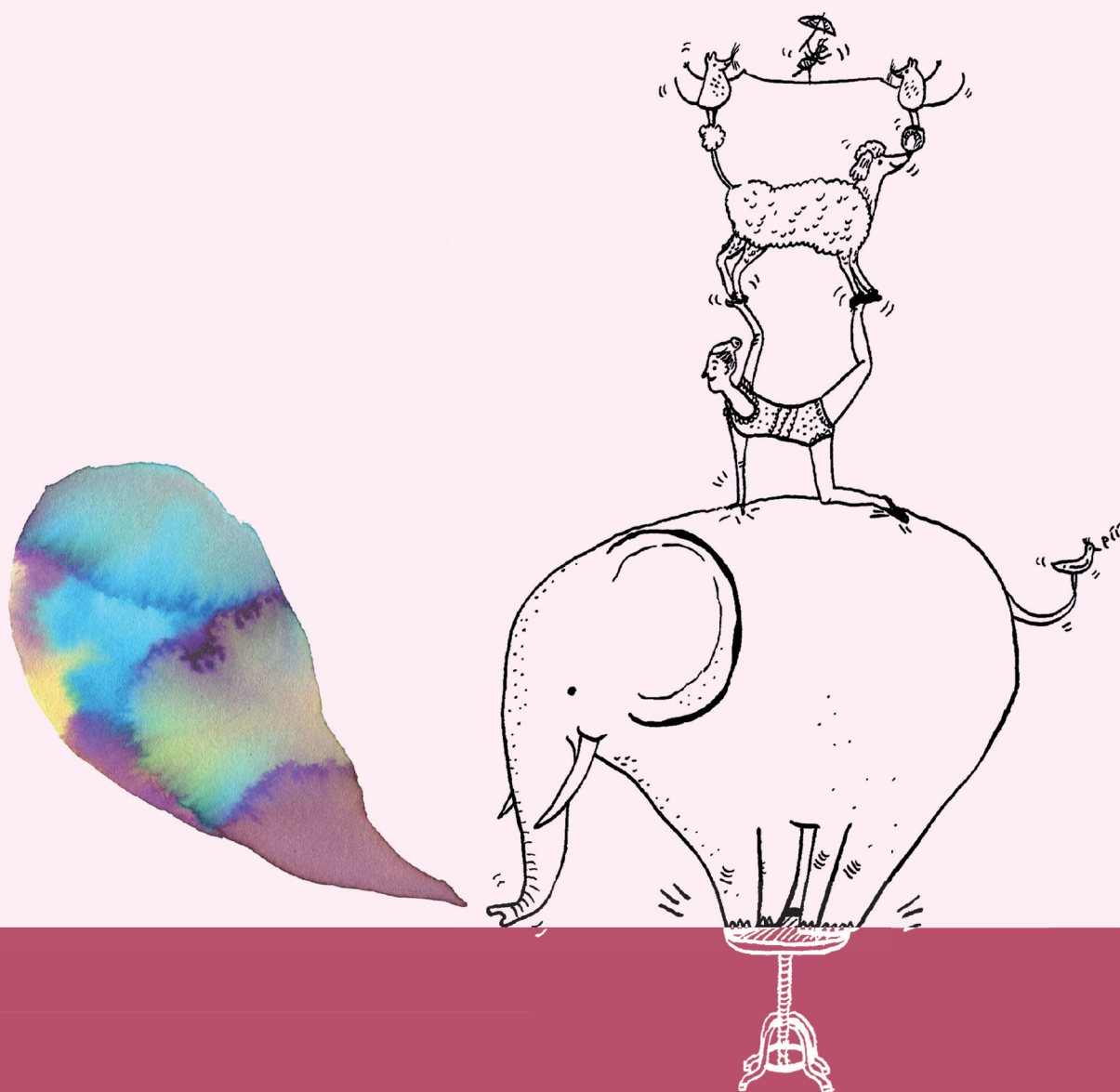

SKLADAČKY

Modely na hudobnú improvizáciu a kompozíciu

Hrať (sa) 🎵 Improvizovať 🎵 Porozumieť

Tomáš Boroš

SKLADAČKY

**Modely na hudobnú
improvizáciu a kompozíciu**

Dr. Josef Raabe Slovensko, s. r. o.

Odborné nakladateľstvo

Člen skupiny KLETT

Heydukova 12 – 14, 811 08 Bratislava

Telefón: 02/32 66 18 40

e-mailová adresa: raabe@raabe.sk

www.raabe.sk

www.skolskyportal.sk

Konateľ spoločnosti: Mgr. Miroslava Schrimpelová

Copyright:

© 2016 Dr. Josef Raabe Slovensko, s. r. o.

© Autor

Všetky práva vyhradené.

Všetky práva, najmä právo na titul, licenčné právo a priemyselné obchodné práva sú výhradným vlastníctvom nakladateľstva Dr. Josef Raabe Slovensko, s. r. o., a sú chránené autorským zákonom.

Reprodukcie a rozširovanie diela alebo jeho častí akýmkoľvek spôsobom sú bez písomného súhlasu nakladateľstva Dr. Josef Raabe Slovensko, s. r. o., zakázané.

Lektor: Mgr. Andrej Šuba, PhD.

Autor: Mgr. art. Tomáš Boroš, PhD., ArtD.

Recenzenti: PhDr. Miroslava Blažeková, PhD.; Doc. Daniel Matej, ArtD.; Mgr. art. Ivan Šiller, PhD.

Ilustrácie: Veronika Klímová

Hlavná redaktorka: Mgr. Jarmila Braunová

Manažérka projektu: Mgr. art. Jana Stieranková

ISBN: 978-80-8140-217-3

Vydanie: prvé

Rok vydania: 2016

OBSAH

1.	Skladačky – modely na elementárnu improvizáciu a kompozíciu ..	3
2.	Niekoľko zásad práce s modelmi Skladačiek	4
3.	Možné problémy a ich riešenia	5
4.	Skladačky	9
5.	Metodické inšpirácie	21

Vážené učiteľky, vážení učelia,

v úvode oslovujem práve vás, lebo bez dobrého učiteľa nemajú *Skladačky* šancu. Deti vás potrebujú, *Skladačky* vás potrebujú a neskromne verím, že deti potrebujú *Skladačky*.

Ide o improvizáciu a kompozíciu. Neverte tým, ktorí tvrdia, že improvizácia a kompozícia si vyžadujú dlhoročné školenie, ovládanie mnohých zložitých zákonitostí, že slobodnú hudobnú tvorbu je nevyhnutné krotiť racionálne kontrolovanými postupmi harmónie, polyfónie a formy.

Ambíciou *Skladačiek* je presvedčiť, že skladať a improvizovať je, naopak, veľmi jednoduché. Treba sa len uvoľniť, otvoriť, vnímať, tešiť sa, vdýchnuť zvuk ako čerstvý vánok... nič viac nám netreba. Stačí iba nenápadný impulz niektorého z modelov *Skladačiek*, žiadne dlhé vysvetľovanie... a ďalej už iba žasnúť, sledovať, čo sa bude diať: celkom malé deti vytvárajú hlbavú a silnú hudbu, starší, skúsenejší muzikanti po rokoch konečne uvoľnia zápästie a začnú naozaj počúvať, čo z nástroja vyviera.

Kedykoľvek si sadnúť k nástroju a jednoducho hrať, nehľadať noty a prekročiť tieň troch harmonických funkcií. Slobodne sa vyjadriť hudbou. Tu a teraz.

Ďakujem, že idete do toho spolu so mnou.

Tomáš Boroš

1. Skladačky – modely na elementárnu improvizáciu a kompozíciu

Skladačky sú v podobe tejto publikácie, s výnimkou kresieb a malieb, určené výhradne pre učiteľa. Žiak improvizuje a komponuje bez nôt (bez vedomia, že nejaké *Skladačky* vôbec existujú). Ani učiteľ v procese (spolu)tvorby túto publikáciu nepotrebuje. Využíva ju iba vo fáze prípravy na vyučovanie. Spolu so žiakom sa môže inšpirovať iba kresbami a maľbami Veroniky Klímovej, ktoré tvoria samostatnú prílohu vo forme voľných listov.

Skladačky obsahujú jedenásť modelov. Každý model má päť častí:

1. **Ostinato a slovné usmernenie** ako na ostinato reagovať – ako improvizovať, komponovať.
2. **Vizualizácia princípu modelu kresbou** – ide o ilustráciu, ktorá však zároveň zachytáva princíp modelu, to znamená, že túto kresbu možno položiť na pult a priamo z nej hrať akoby z nôt, čiže pri čítaní kresby a jej hudobnej realizácii rešpektujeme štandardnú postupnosť zľava doprava a zhora nadol.
3. **Vizualizácia atmosféry modelu maľbou** – perokresba vyjadruje princíp modelu, farebná abstrakcia inšpiruje k umeleckým výrazovým atribútom hudby. Žiak môže, ale nemusí využiť túto vizuálnu inšpiráciu.
4. **Metodické inšpirácie** – inšpirácia pre učiteľa, ako s daným modelom pracovať. Tvorivý a skúsený učiteľ sa zaobíde bez týchto metodických usmernení.
5. **Príklad realizácie.**

Príklad v žiadnom prípade nekopírujeme, žiak k nemu nemá prístup, je určený iba učiteľovi ako ukážka princípu. Vaši žiaci iste vytvoria oveľa krajšie improvizácie a kompozície, ako uvádzame v príkladoch.

Skladačky boli vytvorené primárne pre klavír, ale dajú sa ľahko adaptovať aj pre iné nástroje i spev a najmä komornú hru. Napríklad prvá *Skladačka* znie pekne v obsadení violončelo, flauta a klavír: rozhovor violončela a flauty prebieha ponad ostinato znejúce na klavíri. Alebo ich môžeme realizovať celkom inak a v celkom iných inštrumentálnych a vokálnych zoskupeniach. *Skladačky* sú univerzálne aj v súvislosti s interpretačnou úrovňou – je možné ich maximálne zjednodušiť na elementárnu obtiažnosť, ako aj obohatenie vyspelou interpretačnou technikou.

2. Niekoľko zásad práce s modelmi Skladačiek

1. Tvorivý proces žiaka neprerušujeme, jeho priebeh počas realizácie nekorrigujeme, neupozorňujeme na nedostatky a chyby.

2. Hľadáme krásu v akomkoľvek výsledku. Skladačky nemajú jedno správne riešenie. Skúšame prekročiť tieň našej doterajšej hudobnej skúsenosti.

3. Pozorne počúvame improvizáciu žiaka.

Učiteľ sa nekoncentruje na svoje predstavy optimálnej realizácie modelu, neprojektuje svoje očakávania a estetické preferencie do žiakovho prejavu, všetku svoju pozornosť sústreďí na jeho improvizáciu. Akékoľvek ďalšie návrhy a intervencie učiteľ chápe ako spoločné hľadanie iných možných riešení spolu so žiakom.

4. Učiteľ vníma žiaka ako rovnocenného partnera, tvorí s ním jeden tím.

Napätie žiaka pri spoločnej práci s učiteľom môže vyplývať aj z vnímania rol tradičnej pedagogiky – objektívna, autoritatívna, kontrolná, hodnotiaci funkcia učiteľa a submisívne postavenie žiaka s presne určenými povinnosťami. Pojem spolupracovníci predpokladá rovnocenné postavenie a spolupodieľanie sa na činnosti. Učiteľ spolu so žiakom vníma, príp. spoluvytvára hudobné procesy.

5. O vývoji hudobných procesov rozhoduje výhradne žiak, výsledky naplnenia modelu hodnotí žiak.

Napriek tomu, že učiteľ je dôležitým iniciačným a motivačným faktorom improvizácie, o vlastnej tvorbe a jej výsledkoch rozhoduje žiak.

6. Úvodné učiteľove slovené usmernenia sú minimálne. Podstatu princípu podrobne nevysvetľujeme.

7. Nevzdávame sa po prvých pokusoch, hoci z nich môžeme mať i „zmiešané pocity“.

3. Možné problémy a ich riešenia

Keďže nemožno predvídať realizáciu zadania, **práca s modelmi si v hudobnej edukácii vyžaduje pedagogické majstrovstvo, ktoré sa prejavuje najmä v motivácii** a ďalej v adekvátnom modelovaní situácie a procesu realizácie modelu. Učiteľ navodzuje situáciu s vedomím stanoveného cieľa a tým je, popri pochopení princípu modelu, najmä samostatné vytvorenie hudobne akceptovateľného celku.

Problémy, pri ktorých deti najčastejšie potrebujú nenápadnú intervenciu zo strany učiteľa:

- **Napätie pri tvorbe (hre)**

S týmto problémom sa stretávame najmä v počiatočných fázach práce s modelmi. Na začiatku je nevyhnutný kontakt s učiteľom. Práve prítomnosť učiteľa, autority, ktorá sleduje výkon žiaka, môže spôsobovať žiakovu strnulosť, napätie, nevoľnenie. Žiak sa usiluje „uhádnuť“ riešenia, ktoré predpokladá, že sú správne a očakávané, snaží sa skôr vyhovieť učiteľovi, ako slobodne vychádzať z vlastných nápadov. To je častý problém improvizácie, nad ktorou sa rozprestiera tieň tradičnej pedagogiky s preferovaním jediného možného správneho riešenia, objektivizovaného hodnotenia výkonu s úspešným alebo neúspešným výsledkom.

Preto autor modelov predpokladá, že **najdôležitejšia fáza tvorby (improvizácie i kompozície) prebehne v privátnej sfére žiaka**. Tak ako skladateľ pri tvorbe zväčša potrebuje pokoj a samotu, aj žiak by mal po tom, ako pochopí princíp modelu v spolupráci s učiteľom, pokračovať v tvorbe samostatne, napr. v domácom prostredí. Práca s učiteľom je tiež nevyhnutná, preto už v tejto fáze potrebujeme dosiahnuť určitý stupeň uvoľnenosti žiaka. Je dôležité, aby mal žiak z práce s modelmi pozitívnu inšpiratívnu a príjemnú skúsenosť, ktorá bude pre neho hlavnou motiváciou pokračovať v tvorbe aj v domácom prostredí, v samote a z vlastnej iniciatívy.

- **Vnímanie zadania ako príliš náročného, zameranie sa na zvládnutie princípu, nie na zvukový výsledok**

Cieľom modelov je, **aby žiakove psychické procesy, jeho vedomie, myslenie a cítenie boli plne k dispozícii pre tvorivé procesy, výrazové prostriedky hudby, expresivitu a emocionalitu**. Aby sme tento cieľ dosiahli, ne-

môžeme psychiku, myslenie žiaka zaťažiť náročnými racionálnymi operáciami, vysokými nárokmi na schopnosti a zručnosti. V opačnom prípade „neostáva miesto“ pre slobodnú tvorbu. Preto sú **modely vo svojej náročnosti univerzálne**, možno ich maximálne zjednodušiť na elementárnu úroveň, ako aj obohatiť náročnými technickými a kompozičnými prostriedkami vyspelého hudobníka. Učiteľ na začiatku procesu práce s modelom diagnostikuje možnosti žiaka, resp. vychádza z poznania jeho úrovne a preferencií (učebného štýlu) a tomu prispôsobuje úvodné usmernenia.

- **Vytváranie príliš zložitých štruktúr**

Modely na rozvoj elementárnej improvizácie a kompozície **predpokladajú jednoduché riešenia**, jednoduché a prehľadné výsledky improvizácie sú v prípade týchto modelov spravidla aj hudobne hodnotnejšie. S počiatočným žiakovým napätím a jeho úsilím čo najlepšie uspieť súvisí aj častá **tendencia vytvárať zbytočne zložité hudobné štruktúry, ktoré majú často negatívny vplyv na umeleckú kvalitu improvizácie**, resp. kompozície, na vnímanie celku, logiku rozvíjania hudobného materiálu a vytvárajú u žiaka napätie.

Je to spojené s predstavou vyplývajúcou z úmery tradičnej pedagogiky – že čím viac síl a úsilia do riešenia úlohy vložíme, tým väčšia je pravdepodobnosť úspechu, a tiež, že úspech pri určitej činnosti, pri riešení zadanej úlohy, si vyžaduje istú mieru nadpráce, plnú zaangažovanosť, veľkú mieru aktivity, preukázanie zvládnutia zložitých zadaní na základe väčšieho objemu vedomostí, schopností a zručností (pochválený nebudem za niečo, čo je ľahké). Toto hľadisko je v zásade správne – je **dôležité vyžadovať od žiakov zaangažovanosť, aktivitu a usilovnosť**. V prípade improvizácie však tieto atribúty, ktoré máme v sebe hlboko zakorenené, môžu spôsobovať problémy. Neľahkou úlohou učiteľa je naučiť žiaka **vidieť krásu v jednoduchosti i v nepatrnom detaile**.

- **Nachádzanie vhodného záveru improvizácie – vytvorenie hudobnej formy**

Dôležitý je proces hľadania, vytvárania, skúšania, sebakorekcie, ale pre jeden z podstatných princípov umení plynúcich v čase, ako aj pre pocit úspešne ukončenej práce, **je nevyhnutné vytvoriť formu s jej základnými atribútmi – začiatkom a koncom**. Žiak nedostáva nijaké usmernenie, ako formu ukončiť. Iba slovne pripomenieme, že každá skladba sa musí skončiť. Ak žiak proces ukončí